

פרשת תולדות

הנוכחות הנסתרת של אברהם

הסבא הגדול שיעץ ולימד

העתיד כבר כאן

ישועה במנחה של שבת

סוד בארות המים

ארבעה ימי דין

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' נחמיה
בן הרה"ג מרדכי אריה ע"ה
הלוי הורביץ

נלב"ע כ"ב כסלו תשמ"ג

ורעייתו מרת
לאה ריקל
בת הרה"צ ישכר דוב הי"ד
נלב"ע י"ט מרחשוון תש"פ

הנוכחות הנסתרת של אברהם

פרשת תולדות מוקדשת ליצחק אבינו ואשתו רבקה, ובניהם יעקב ועשו. בפרשיות הקודמות עסקנו רבות בדמותו של אברהם, אביו של יצחק, וסופר גם על פטירתו בשיבה טובה¹ – ומעכשיו אנו פונים לדבר על הדור הבא.

אך האמת שאברהם היה עדיין בחיים כשנולדו נכדיו, והוא נפטר לבית עולמו רק כאשר הגיעו אלו לגיל 15². בכתבי רבי יהודה החסיד³ מוצאים אנו חידוש, והוא – שאברהם הוא שהעניק את השם "יעקב" לנכדו הצעיר:

ויקרא =
אברהם
אבינו
.....

התורה מספרת: **"וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב"**, אך לא מפרשת מי היה זה שקרא; כשנחשב את הערך המספרי של המלה **"וַיִּקְרָא"** נקבל 317, כמנין **"אברהם אבינו"**⁴.

עוד רמז לאברהם נמצא בהמשך הפרשה, והפעם מדובר על יום פטירתו. התורה מספרת⁵ על כך שיעקב עוסק בהכנת תבשיל ועשו מבקש שיתן לו לאכול ממנו. מה פשר תבשיל זה? מסבירים חז"ל⁶, שבאותו יום נפטר אברהם, ויעקב – הנכד – הכין תבשיל מיוחד לאביו יצחק שהיה באבילות.

ויזד יעקב
נזיד = אבל
אברהם
.....

.....

- 1 חיי שרה כה, ח.
- 2 שהרי יצחק נולד לאברהם בגיל 100 (וירא כא, ה), יעקב ועשו נולדו ליצחק בגיל 60 (תולדות כה, כו), ואברהם נפטר בן 175 (חיי שרה כה, ז).
- 3 'ספר גימטריאות' עמ' תכב.
- 4 יצוין כי רש"י על הפסוק מפרש שמי שנתן את השם היה האב יצחק; ועוד פירוש הוא מביא שהקב"ה בעצמו הוא שנתן את השם 'יעקב'.
- 5 כה, כט.
- 6 בבא בתרא טז, ב.

גם לכך מוצא רבי יהודה החסיד רמז מספרי⁷: המלים שהתורה משתמשת בהן - "וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נֶזֶד" (=ויבשל יעקב תבשיל), הן בגימטריא "אַבֶּל אַבְרָהָם"⁸.

הסבא הגדול שיעץ ולימד

בפרשתנו אנו נזכרים בדמות היסטורית רחוקה, שאולי אף שכחנו מקיומה. למעשה, גם בפרשה היא אינה מוזכרת במפורש, אך העקבות מובילים אליה.

מדובר בשם, בנו הצדיק של נח, שהאריך ימים (600 שנה⁹) ויצאה ממנו משפחה ענפה כאשר הבולט שבצאצאיו הוא אברהם אבינו¹⁰. משם ועד אברהם חלפו עשרה דורות(!), אבל שם ממשיך לחיות גם לאחר פטירת אברהם, ונפטר בשם טוב מן העולם כאשר אפילו יצחק אבינו כבר עבר את גיל מאה.

הפעם הראשונה בפרשה בה אנו פוגשים בשם, היא כאשר רבקה מודאגת ממצבה, והתורה מספרת "וַתֵּלֶךְ לְדֹרֵשׁ אֶת ה'".

לדרוש = מן
שם בן נח
.....

רש"י מפרש, כי היא הלכה להתייעץ עם סמכות רוחנית, אך לא עם יצחק בעלה ולא עם אברהם חמיה (כנראה לא רצתה לצער אותם¹¹), אלא פנתה דוקא לסבא הרחוק: שם בן נח.

.....

7 'ספר גימטריאות' עמ' תכד.

8 "ויזד יעקב נזיד" = 280, "אבל אברהם" = 281.

9 נח יא, י"א.

10 אגב, שמו של שם מונצח דוקא בעטיה של תופעת ה'אנטישמיות', שפירושה: שנאה לצאצאיו של שם.

11 ראה 'תורת מנחם' תשמ"ח חלק א עמ' 520.

'בעל הטורים' מטעים זאת באמצעות גימטריא: המלה "לְדָרוֹשׁ" (וַתִּקְלָךְ לְדָרוֹשׁ אֶת ה') שווה בערכה המספרי למלים "מִן שֵׁם בֶן נח" (=540).

שם הרגיע את רבקה בכח רוח הקודש ששרתה עליו, ואכן בסופו של דבר נולדו לה תאומים: עשו ויעקב. התאומים גדלו – והצעיר שבהם חזר שוב לשורשי משפחתו:

איש תם
שם =
.....

התורה מספרת¹² "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים", ורש"י מפרש, שיעקב היה לומד תורה בשני "אהלים" (כאן במשמעות של בתי מדרש): "באהלו של שם", וגם "באהלו של עבר" [עבר היה נינו של שם, והיה גם הוא צדיק שהאריך ימים ונפטר כ־30 שנה לאחר פטירתו של שם¹³].

גם כאן מעגן 'בעל הטורים' את הפירוש ברמז: סופי התיבות של המלים "אִישׁ תָּם" ("וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים") – הם "שם".

העתיד כבר כאן

ב כמה מלים אפשר 'לקפל' היסטוריה של 850 שנה? בפרשתנו זה קורה בפסוק קצר הכולל 5 מלים בלבד – "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים"¹⁴. במלים אלו קיים רמז כללי הנוגע להמשך עתידו של עם ישראל (כך מבואר בכתבי רבי יהודה החסיד¹⁵ וב'בעל הטורים' כאן).

.....

12 כה, כז.

13 לפי דברי חז"ל, כאשר היה יעקב מבוגר יותר והלך לבית לבן בברחו מפני עשו אחיו, חזר ושהה 14 שנים ב"אהלו של עבר" בלבד, שכן שם כבר נפטר לבית עולמו (ראה רש"י בסוף פרשתנו).

14 כה, כז.

15 'ספר גימטריאות' עמ' ריד־רטו.

נקדים את המספרים כפי שאירעו במציאות: בימי יהושע בן נון נכנס עם ישראל לארץ המובטחת והתיישב בה. בסך הכל שהה עמנו בארצו 850 שנה, עד לגלות הגדולה בעת חורבן הבית הראשון¹⁶ (למעשה, מאז הגלות ההיא לא 'חזרנו לעצמנו' לגמרי: חלק גדול מהעם נשאר בחו"ל ולא חזר לארץ גם כשנבנה בית המקדש מחדש, וגם העצמאות - הפיזית והרוחנית - לא היתה שלימה בימי בית שני).

850 השנים מתחלקים באופן כללי לשנים: יש 440 השנים הראשונות, שבהן המצב נחשב עדיין כחסר ולא מושלם; רק לאחר 440 שנים¹⁷ הגיעו לשיא - כאשר שלמה המלך בנה את בית המקדש הראשון, המושלם והמפואר, שעמד על תילו במשך 410 שנים¹⁸.

ובכן, תהליך היסטורי זה נרמז בתוך אותו פסוק עתיק, המתאר את חייו של יעקב אבי האומה הישראלית:

“וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם” – “תָּם” שווה 440: 440 שנים ישב עם ישראל בארצו, עד שהגיע להשראת השכינה בבית המקדש. תם = 440 (שנה) -----

וכמה שנים שרתה השכינה בבית המקדש? כאן יש לחשב את הערך המספרי של המלים הבאות בפסוק: “וַיֹּשֶׁב אֹהֲלִים”¹⁹ – בדיוק 410! יושב אהלים = 410 ----

ובקיצור: “תָּם וַיֹּשֶׁב אֹהֲלִים” שווה 850, שנות הישיבה של עם ישראל בארצו.

[הקשר בין המספר 850 ליעקב אבינו נרמז גם בלשון הכתוב²⁰: “תָּתֵן אֶמֶת לַיַּעֲקֹב”: “תָּתֵן” = 850].

.....

16 ראה רש"י ואתחנן ד, כה.

17 מלכים-א ו, א.

18 יומא ט, א.

19 יצוין, שבכתוב נאמר בכתיב חסר: “וַיֹּשֶׁב אֹהֲלִים”, אמנם הגימטריא כאן מבוססת על המלים בקריאתן, ולכן מוסיפים ו' בשתי המלים.

20 מיכה ז, כ.

ישועה במנחה של שבת

הדמות המרכזית בפרשתנו היא - יצחק אבינו. פרשת תולדות מקיפה את סיפור תולדותיו ומעשיו בקודש.

חז"ל אומרים²¹: "על שלושה דברים העולם עומד - על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". ובכן, שלושה עמודים אלו מקבילים לשלושת האבות²²: **אברהם** הצטיין **בגמילות חסדים**; **יעקב** מדגיש את **לימוד התורה** (וכמו שמתואר בפרשתנו²³: "יָשָׁב אֶהְלִים" - כשהכוונה היא לבתי מדרש, כאמור); ואילו **יצחק** מסמל יותר מכל את עמוד **העבודה**²⁴.

ועבודה
רבה =
עמוד
העבודה
.....

ומעניין הדבר (כך מבואר ב'לקוטי לוי יצחק'²⁵), שכאשר התורה רוצה לתאר את עשירותו המופלגת של יצחק היא אומרת²⁶: "וַיְהִי לוֹ מִקְנֶה צֹאן וּמִקְנֶה בָקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה". הפירוש הפשוט הוא שהיו לו פעולות רבות במישור העסקי, אך יש כאן גם רמז לכך שה"עבודה" במובן הרוחני היתה אצלו "רבה".

מהי "עבודה"? הכוונה היא לעבודת הקרבנות בבית המקדש, וגם לעבודת התפילה של כל יחיד בנפשו²⁷. ואכן, הגימטריא של "**יצחק**" (208) ביחד עם אשתו "**רבקה**" (307) - שווה לערך המספרי של "**תפלה**" (515).

יצחק +
רבקה =
תפלה
.....

21 בתחילת מסכת אבות.

22 זוהר חלק א קמו, ב.

23 כה, כז.

24 ראה בהרחבה במאמרנו לפרשת ויקרא (להלן חלק ב עמ' ###).

25 'לקוטי לוי יצחק' - אגרות קודש' עמ' שמא.

26 כו, יד.

27 ראה פירושי רש"י, רמב"ם ורבינו יונה לאבות שם.

ולמעשה, בפרשה מסופר בצורה מפורשת על תפילה משותפת של יצחק ורבקה²⁸: **"וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לֵה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הוּא"**. רש"י מסביר את המלה **"וַיַּעֲתֶר"**: **"הרבה והפציר בתפלה"**, ואת המלים **"לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ"** הוא מפרש: **"זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת"**. ואכן, תפילתם נענתה וכפי שהפסוק ממשיך: **"וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתֵּהֶר רַבֶּקָּה אִשְׁתּוֹ"**.

ב'לקוטי לוי יצחק' מגלה²⁹, כי תפילה זוגית זאת התקיימה בזמן מיוחד: (וי)עתר =
עת רצון
.....

מבין כל התפילות שייך יצחק במיוחד לתפילת המנחה (ידוע שתפילת שחרית תיקן אברהם, יעקב תיקן את ערבית, ויצחק את תפילת מנחה³⁰), וגם כאן היתה זו תפילת מנחה – מנחה של שבת.

זהו הרמז שבמלה **"וַיַּעֲתֶר"**³¹ – נוטריקון: **עת רצון**. לפי הקבלה³², תפילת מנחה של שבת היא **"עת רצון"** מיוחדת במינה (יותר משאר תפילות השבת, ובוודאי יותר מתפילות ימי החול); ואכן, בתפילה זו אומרים ומדגישים את הפסוק **"וְאֲנִי תַפִּלָּתִי לָךְ ה' עַתְּ רָצוֹן"** – בזמן זה של **"עת רצון"** התפללו יצחק ורבקה ונענו.

סוד בארות המים

יצחק אבינו התברך באריכות ימים יוצאת דופן – שנות חייו הגיעו למספר 180(!). יחד עם זאת, התורה אינה מרחיבה

28 כה, כא.

29 'לקוטי לוי יצחק' על הזוהר חלק א עמ' צא.

30 ברכות כו, ב. וראה במאמרנו לפרשת ויקרא (להלן חלק ב עמ' ###).

31 כלומה, בשורש המלה – "עתר".

32 ראה זוהר חלק ב קנו, א.

במאורעות חייו של יצחק, ויחסית לשנות חייו הרבות מסופר עליו מעט מאוד.

אחד הפרטים הבודדים שהתורה כן מספרת על יצחק, הוא עיסוקו בחפירת בארות מים, כמסופר בפרשתנו. בארות מים = טבילה

מוסבר על כך ב"רשימות" הרבי מליובאוויטש³³, כי בארות המים 'מתחברות' לכך שענינו המיוחד של יצחק היה – עבודת התפילה (כאמור); כי התפילה מתקבלת יותר כאשר מקדימים לה טבילת טהרה במים (מקוה, נהר או מעיין)³⁴.

והנה עוד שני רמזים בקשר של יצחק עם חפירת בארות מים יצחק, 180 = בור, מים = (מ'תורת לוי יצחק'³⁵):

"יצחק" בגימטריא "בור" (=208);

ומספר שנותיו של יצחק היה 180, בגימטריא של המלה "מים" כאשר 'נפתח' את אותיות המלה, כלומר: כשנכתוב **מם יוד מם** – נקבל 180.

ארבעה ימי דין

בסיפור קורות חייו של יצחק אבינו, העיסוק בחפירת בארות המים תופס מקום מרכזי. והפרשה לא מסתפקת באזכור קצר על עיסוק זה, אלא מפרטת כמה 'תחנות' שהיו ליצחק בענין זה³⁶:

33 חוברת ב.
34 רבינו יונה ברכות פרק שלישי (יג, ב מדפי הרי"ף). וראה ב'לקוטי תורה' (לאדמו"ר הזקן) פרשת תבוא מג, ב"ג.
35 'תורת לוי יצחק' עמ' רפה. 'לקוטי לוי יצחק' – אגרות קודש' עמ' שכט.
36 בו, יט ואילך.

"וַיַּחֲפְרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנֶחֱל, וַיִּמָּצְאוּ שָׁם בְּאֵר מֵיִם חַיִּים. וַיְרִיבוּ רֹעֵי גֵרָר עִם רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם, וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר **עֶשֶׂק** כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ; וַיַּחֲפְרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיְרִיבוּ גַם עָלֶיהָ, וַיִּקְרָא שְׁמָהּ **שִׁטְנָה**; וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם, וַיַּחֲפֹר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ, וַיִּקְרָא שְׁמָהּ **רְחֹבֹת**. וַיֹּאמֶר כִּי עֲתָה הִרְחִיב ה' לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ".

לסיכום, היו שתי 'תחנות' שבהן התעוררה מריבה (**עֶשֶׂק**) ו"**שִׁטְנָה**"), ו'תחנה' שלישית שבה הגיע יצחק לשלום ורחבות ("**רְחֹבֹת**").

מסביר הרמב"ן, ש"מעשה אבות סימן לבנים" – בשלוש ה'תחנות' הללו יש רמז לעתיד, לשלושת בתי המקדש:

3 בארות =
3 בתי
מקדש

"באר מים חיים ירמוז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק .. וקרא הראשון **"עֶשֶׂק"**, ירמוז **לבית הראשון** אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו;

והשני קרא שמה **"שִׁטְנָה"** .. והוא **הבית השני** .. וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה;

והשלישי קרא **"רְחֹבֹת"**, הוא **הבית העתידי** שיבנה במהרה בימינו, והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאֵל ירחיב את גבולנו".

[רעיון זה של הרמב"ן הובא על ידי מפרשים רבים שהוסיפו בו פרטים ונופך³⁷, וכדרכנו נתמקד כאן בצד המספרי:

בספר 'מעשה רוקח'³⁸ מגלה, שהשם הראשון **"עֶשֶׂק"** ששווה בערכו המספרי למלים **"מקדש ה'־יִיָּה"** (=470) – מתאים לבית המקדש הראשון שבו שרתה השכינה בצורה גלויה (ולכן דוקא אליו מתאים התואר **"מקדש ה'־יִיָּה"**, בשונה מהבית השני שהשראת השכינה בו היתה בצורה יותר נסתרת³⁹).

עשק,
שטנה =
מקדש ה',
השני

37 ראה בדברי רבינו בחי, 'כלי יקר', 'לקוטי שיחות' חלק ל עמ' 116 ואילך. ועוד.

38 על התורה בפרשתנו.

39 ראה יומא בא, ב.

ואילו השם השני – "שְׁטֶנָּה" – הוא בגימטריא "הַשְּׁנִי"⁴⁰, רמז לבית המקדש השני].

אך בשלוש הבאות לא סיימנו – כי יש עוד אחת:

בהמשך הפרשה, לאחר הפסקה של כמה פסוקים בנושא אחר, מספרת התורה על באר נוספת⁴¹, בעלת שם מספרי: "וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא, וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיַּגְדּוּ לוֹ עַל אֲדוֹת הַבָּאָר אֲשֶׁר חָפְרוּ, וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצָּאֵנוּ מַיִם. וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעָה"⁴².

ב'לקוטי לוי יצחק' מגלה, בדרכו המקורית – כי סיפור ארבע בארות אלו רומז לתוכן המועדים של חודש תשרי. וזו תמצית הדברים⁴³:

יצחק אבינו הוא הסמל של מדת הגבורה, מדת הדין⁴⁴, וכמו שנאמר⁴⁵ "פָּחַד יִצְחָק". בשונה מאברהם שמדתו מדת החסד, השפעה ונתינה לכולם, בלי חשבון, יצחק מייצג דוקא את מדת הדין, המשפט האלוקי הגורם לפחד ויראה.

ובכן, ארבע הבאות המיוחסות ליצחק – מקבילות לארבעה ימי דין מרכזיים שבהם נקבע עתידה של השנה כולה:

שתי הבאות הראשונות – "עֶשְׂק" ו"שְׁטֶנָּה" – רומזות לשני הימים של ראש השנה.

עשק,
שטנה =
ראש השנה

בראש השנה המשפט הוא רק בתחילתו, ויש התמודדות לא פשוטה כנגד השטן הבא לקטרג כנגד עם ישראל. וזהו הרמז בשתי בארות אלו, שבהן "הַתְּעִשְׂקוּ עִמּוֹ", "וַיָּרִיבוּ גַם עָלֶיהָ".

40 "שטנה" = 364, "השני" = 365.

41 כו, לב-לג.

42 יצוין כי הרמב"ן שמפרש את הרמז בשלוש הבאות הראשונות על שלושת בתי המקדש, מבאר (בפירושו על הפסוק כו, לב) שבאר רביעית זו רומזת למשכן שילה.

43 להרחבה ראה במקור – 'לקוטי לוי יצחק' – אגרות קודש' עמ' שכט.

44 ראה גם במאמרנו לפרשת וירא (לעיל עמ' ###).

45 ויצא לא, מב; שם, נג.

הבאר השלישית – "רחובות" – רומזת ליום הכפורים, היום הקדוש ביותר בשנה, שבו עם ישראל עולה לשיא שלימותו⁴⁶.

רחובות =
יום כיפור
.....

לכן על באר זו נאמר ש"לא רבו עליה", כי ביום הכפורים משבית הקב"ה את השטן המקטרג כך שאין מריבה והתמודדות.

[הגמרא אומרת⁴⁷ שהמלה "השטן" היא בגימטריא 364, ואילו בשנת-חמה קיימים 365 ימים; מכך למדים, שלשטן יש רשות לקטרג במשך 364 ימים, ואילו ביום ה-365 – יום הכפורים – ניטלת ממנו רשות זו].

כשמסתיים יום הכפורים – כאשר סיימנו עם "הימים הנוראים", כבר היתה הכתיבה והחתימה של ימי הדין, ועוברים לימי השמחה של חג הסוכות – כאן מפתיע אותנו קיומו של יום דין נוסף, "הושענא רבה":

שבעה =
הושענא
רבה

מצד אחד, זהו עוד יום מימי חול המועד סוכות. ביום זה אין תוקעים בשופר (כמו בראש השנה), וגם אין מתענים (כמו ביום הכפורים). ובכלל, זהו יום של "חול המועד" שמותר לעשות בו מלאכות מסויימות, ולא יום של שבתון מוחלט (כמו שבת וחג).

אך אף על פי כן, ביום זה יש דין ומשפט ומרבים בו בתפילות. משום שבו היא גמר החתימה של ראש השנה ויום הכפורים⁴⁸.

46 זהו הרמז בפסוק "מן המיצר קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה" (תהלים קיח, ה): החלק הראשון של הפסוק מתאים לראש השנה, שבו מתאמצים לתקוע בצידו הצר של השופר וקוראים לעזרתו של הקב"ה, ואילו החלק השני מתאים ליום הכפורים, המקביל לבאר ששמה "רחובות".

47 יומא כ, א.

48 רמז ידוע קושר את כל ימי הדין:

בעל החיים המסמל במיוחד את היראה והפחד הוא האריה, עליו נאמר (עמוס ג, ח) "אריה שאג מי לא יירא?!". –

והמלה "אריה" היא נוטריקון: א'לול, ר'אש-השנה, יום-הכפורים, ה'ושענא-רבה (של"ה מסכת ראש השנה פרק נר מצוה, בשם 'הקדמונים').

ליום זה רומזת הבאר הרביעית, ולכן על באר זו אמרו עבדי
יצחק בהתפעלות: "מָצָאנוּ מַיִם!" באמצע ימי השמחה של חג
הסוכות – צץ לפתע עוד יום של דין ומשפט!

מעתה מובן היטב גם שמה של הבאר – "שְׁבַעָה", שהרי
"הושענא רבה" הוא היום **השביעי**, האחרון בשבעת ימי חג
הסוכות.

